

afgiftekantoor
2200 Herentals 1
P 409301
Wettelijk Depot B.D.54.073

België - Belgique
PB
2200 Herentals 1
BC 9428

maandelijks clubtijdschrift

108

november 2013

verantwoordelijke uitgever
Postbus 105 – 2200 Herentals

Numismatica Herentals EGMP
redactie : Rudy Dillen

Bestuur

Rudy Dillen	voorzitter - secretaris - redacteur 0471-329179 rudy.dillen@telenet.be
Susanne Verwimp	penningmeester - schatbewaarder a.i. 0472-448064 susanne.verwimp@telenet.be
Koen De Pooter	veilingmeester - standhouders 0473-556266 koen.de.pooter@telenet.be
Frank Lippens	webmaster - veilingroeper 0475-552400 frank.lippens1@skynet.be
Herwig Helsen	bibliothecaris 0479-208820 herwig.helsen1@telenet.be

Erelid : **Roger van Nuffel** – Herentalse Schepen van Cultuur 2001-2006

adres	Numismatica – Postbus 105 – 2200 Herentals
rekeningnummer	BE43 0014 2061 3601 GEBABEBB
lidgelden	12 € lidmaatschap Numismatica Herentals EGMP (18 € voor leden in het buitenland)
	8 € lokaal lidmaatschap Numismatica Herentals enkel voor leden van andere EGMP-afdelingen (11 € voor leden in het buitenland)
	1 € éénmalig daglidmaatschap voor nieuwe bezoekers
gratis toegang	voor -16 jaar, vergezeld van een volwassen lid
aangesloten bij	het E.G.M.P. – Koninklijke Vereniging de Herentalse Cultuurraad
website	www.numismatica-herentals.be

maandelijks clubactiviteit op de 2e zondag van de maand, 8.30–12 u
lokaal : parochiezaal St-Antonius – Kapucijnenstraat 7, 2200 Herentals

zondag 10 november 2013 8 december (10e Coin Event) - 12 jan

op de cover De ontwerpwedstrijd voor de jubileumpenning 10e Coin Event kende een spannende strijd. Enkele creaties waren aan elkaar gewaagd en het puntenverschil was dan ook niet zo groot. Het ontwerp van Michael Van Raemdonck kwam met de hoogste score uit de telling.

Artikels mogen worden overgenomen mits de gepaste verwijzing.
De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.

Tentoonstelling

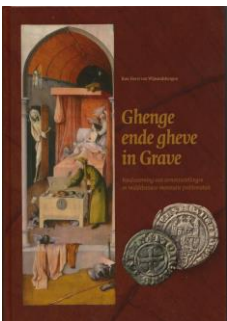
CLUBNIEUWS

Vanaf ca. 1860 regelden de Antwerpse Naties de verloning van geleverde haven-arbeid via het gebruik van penningen. Dokwerkers konden deze penningen, met daarop naam van het bedrijf en duur van de prestatie, op geregelde tijdstippen dan weer inwisselen tegen hun loon. Hendrik van Caelenberghe presenteert deze maand een mooie reeks van deze Antwerpse Natiepenningen. Met infobundeltje !

lidgelden 2014 ! De nieuwe lidkaarten zijn beschikbaar vanaf de clubactiviteit van 10 november. We nodigen onze leden dan ook al uit om aan de vernieuwing van het lidmaatschap te denken : het lidgeld blijft onveranderd op 12 € (of 8 € indien reeds aangesloten bij een andere EGMP-afdeling) en 18 € voor leden in het buitenland (of 11 € indien reeds...). Als geheugensteun hanteren we het volgende systeem: wanneer je bijdrage is betaald en verwerkt veranderen de gegevens op het etiket van rood naar zwart.

10e Coin Event : uw hulp gevraagd !!

Voor de opbouw van onze grote beurs op zaterdag 7 dec (18.30u) en het opruimen na afloop zondag 8 december (15u) doen we, onder het moto 'vele handen maken het werk lichter', nog een oproep naar enkele behulpzame krachten. Uw bijdrage in deze wordt erg gewaardeerd ! **Gewoon doen !**

Dr. Ron Fierst van Wijnandsbergen.

Zopas heeft ons lid Ron Fierst ('s-Hertogenbosch), voor een jury van specialisten ter zake, aan de Universiteit van Tiburg, zijn doktersthesis met succes verdedigd. In een verzorgde publicatie 'Ghenge ende gheve in Grave' doet hij zijn diepgaande studie over *fondsvorming van armeninstellingen en middeleeuw-se monetaire problematiek* uit de doeken. Geïnteres-seerden kunnen het kwaliteitsvolle werk inkijken aan onze bestuurstafel

en desgewenst bestellen.

'Determined people, working together, can do anything !'

Jim Casey - Stichter van UPS

- 11.15u **Trekking van de jeugdombola** gratis lootje voor -16 jaar
munt + bankbiljet + gadget voor elke aanwezige jongere
- 11.20u **Aanwezigheidstombola** gratis voor aangesloten leden

- * zilveren dollar, 400j Déroit de Davis Strait - Canada 1987
- * zilveren 8 euro, Alargamento União Europeia - Portugal 2004
- * zilveren dinar, Habib Bourguiba FAO - Tunesië 1970
- zilveren 10 gulden, Millennium, Beatrix - Nederland 1999

- 11.25u **Trekking lootjestombola** 1 € = 1 lootje 5 € = 6 lootjes

- * gouden 20 lire, Vittorio Emanuele II - Italië 1863
- * zilveren 5 shillings crown, 50j Republiek - Zuid-Afrika 1960
- * zilveren *Piastre de Commerce* - Frans Indo-China 1927
- zilveren 10 euro, WK Olympisch zeilen - Portugal 2007
- zilveren 1 pond, 1000 jaar Al Azhar-Moskee - Egypte 1970
- zilveren 50 gulden, 50 jaar Bevrijding - Nederland 1945-1995
- zilveren 5 frank, Leopold II - België 1873
- zilveren 5 pond, 25e Olympische Spelen - Egypte 1992

met telkens een lekkere fles Reggiano Lambrusco Rosso Secco - Italië
geschonken door **Versmarkt & Wijnen - Van Eccelpoel**, Lierseweg 20

- 11.30 u **start van de clubveiling** tijdig uw biednummer afhalen

grote internationale muntenbeurs
10^e COIN EVENT

zondag 8 december 2013 8.30-15u

zaal DE VOSSENBERG
Markgravenstraat 93 2200 Herentals

101 internationale standhouders B - NL - L - D - F - UK - Lib
400 m aan numismatisch & archeologisch aanbod
promotiestanden van diverse organisaties & verenigingen

10.30u lezing door Nick Holmes – Edinburgh (gratis)
‘Small Coins – Long Journeys’

The transfer of small change between Scotland and Flanders, 15th - 17th c.

voor elke beursbezoeker
Gratis jubileumpenning
Ter plaatse geslagen

www.numismatica-herentals.be
rudy.dillen@telenet.be 0471-329179

Inkom: Herentals-leden gratis – EGMP & AEN 1€ - bezoekers 2€

Ontwerpwedstrijd Jubileumpenning 10e Coin Event 2013

De wedstrijd om tot een *beste ontwerp* te komen voor de Jubileumpenning van de 10e Internationale Beurs te Herentals kende een grote interesse. We danken dan ook de 15 ontwerpers en allen die hun keuze hebben ingebracht. We mochten 59 stembriefjes ontvangen. Na optelling van de punten kwam onderstaande top-3 te voorschijn :

1e plaats
verguld

ontwerp nr 7
M. Van Raemdonck
101 punten

2e plaats
zilver

ontwerp nr 2
Gabriel Bourgar
92 punten

3e plaats
alpaca

ontwerp nr 13
Maurice Coeckelbergh
81 punten

Het winnende ontwerp van Michael Van Raemdonck (Wiekevorst) toont rondom 10 compartimenten met daarin telkens het cijfer 10 in een andere taal : Arabisch, Ethiopisch, Latijns, Hebreeuws, Arabisch, Thais, Japans, Grieks, Cyrillisch en Armeens. Centraal de gegevens van het 10e Coin Event. **Proficiat Michael met je ontwerp !!**

Enkel **Marthijn Wensink** (Eindhoven) had de top-3 in de juiste volgorde voorspeld en mag aan de beursinkom een supplementair alpaca-muntplaatje in ontvangst nemen. Met dank aan de firma Mauquoy uit Grobbendonk die deze ontwerpwedstrijd mede heeft mogelijk gemaakt.

MAUQUOY

Oplossing muntenpuzzel

100 yen Showa jaar 42, Japan

Na afloop van de clubactiviteit vonden we 36 invulstrookjes in onze rode puzzelbus. Op 2 na hadden alle het te zoeken sleutelwoord correct : **PEARL HARBOR**. Als schiftingsvraag moest het gewicht geraden worden van het Daikoku-godenbeeldje onder de piramide : dit woog exact **746 gram**. Hugo Maes uit Olen benaderde met 732g het dichtst het te raden gewicht en mocht de zilveren prijsmunt met fles wijn in ontvangst nemen. **Proficiat Hugo en dank aan alle deelnemers !!**

vragen

antwoorden

1. Wat is 'Showa jaar 42' in onze jaartelling? **1967**
2. Welke Japanse keizer heeft 'Showa' als symbolische naam? **Hirohito**
3. Wat betekenen 'Showa' letterlijk? **Stralende Vrede**
4. Welke bloemen staan op de vz van deze munt? **kersenbloesem**
5. In welk metaal is deze munt? **kopernikkel**
6. In welke stad bevindt zich de Japanse Keizerlijke Munt? **Osaka**
7. Wat betekent het woord 'Japan' letterlijk? **Rijzende Zon**
8. Wat betekent het woord 'Tokyo' letterlijk? **Oostelijke Hoofdstad**
9. Hoeveel mensen wonen er in de agglomeratie Tokyo? **36 miljoen**
- 10 Op welke Japanse stad werd de 1e atoombom geworpen? **Hiroshima**
- 11 Waar werd bij einde WO II de Japanse capitulatie getekend?
op het Amerikaanse slagschip USS Missouri

Vz. Cherry blossoms (kersenbloesems)

Bovenaan: 日本国 (*Nip-pon koku*) Land van de Rijzende Zon

Onderaan 百円 (*hyaku yen*) 100 yen

Kz. Een grote 100

Onderaan het jaartal: 昭和42年 (*Showa 42 nen*) = 1967

Kopernikkel 75 % 25 %, Ø 22,6 mm, 4,8 g, geslagen van 1967 tot 1988

Showa is de symbolische naam van Hirohito, die hij aannam toen hij de 124ste keizer van Japan werd in 1926, terwijl Hirohito zijn geboortenaam is. Dat is een gelijkaardig gebruik als bij de paus die naast zijn geboortenaam ook een symbolische naam aanneemt als hij paus wordt. Showa betekent letterlijk “Stralende Vrede”. Deze symbolische namen hebben te maken met de legende dat de Japanse keizers afstammen van de zonnegodin Amaterasu, de belangrijkste god van het Shintoïsme, de Japanse godsdienst. Ze werden beschouwd als “levende goden”. Japan noemt men trouwens het “Land van de Rijzende Zon” en de Japanse vlag toont een rode zon op een witte achtergrond.

Hirohito werd geboren in 1901 als zoon van de toenmalige kroonprins Yoshihito en kroonprinses Sadako. Dat was vrij ongewoon want het was al meer dan 100 jaar geleden dat er nog een troonsopvolger geboren was uit een keizerin of kroonprinses. Het was namelijk de gewoonte in Japan dat de keizer, naast zijn wettige echtgenote, ook nog verschillende concubines had, die fungeerden als leveranciers van jongens. Kroonprins Yoshihito zelf was de zoon van keizer Meiji en van lady Yanagiwara Naruko, een keizerlijke concubine, terwijl keizerin Shoken, de echtgenote van Meiji, geen kinderen had.

De keizerlijke mannelijke afstamming is in rechte lijn sinds 2600 jaar, en

om dat te kunnen realiseren zijn er natuurlijk meerdere vrouwen per keizer nodig, want anders is het risico te groot dat er eens geen kinderen zijn of alleen meisjes. Sinds Yoshihito hebben de Japanse keizers zich geplooid naar de moderne cultuur en hebben maar één vrouw meer, want veelwijverij is niet meer van deze tijd.

Al in 1921 toerde Hirohito reeds gedurende 6 maand door Europa, inbegrepen Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië, Nederland en België. Het was vrij ongewoon voor een kroonprins om andere landen te bezoeken.

Hirohito bracht van zijn symbolische naam “Stralende Vrede” niet veel terecht, want gedreven door expansionisme en nationalisme sleurde hij zijn land mee in de Tweede Wereldoorlog.

De Tweede Wereldoorlog

Japan had begin 20ste eeuw reeds de Chinees-Japanse oorlog (1894-95) en de Russisch-Japanse oorlog (1904-05) gewonnen wat hun nationalisme ten top deed stijgen. Sindsdien was de Japanse invloed in Manchurije blijven groeien, wat niet naar de zin was van de ondertussen sterk geworden Chinese Nationalisten. In 1931 bezette Japan dan Manchurije volledig en verklaarde het in 1932 onafhankelijk onder de naam Manchukwo met een marionetten-regering. Dat leidde opnieuw tot oorlog met China die duurde van 1937 tot 1945 en waarbij bijna gans de Chinese kuststreek bezet werd. Japan sloot in 1940 een verdrag met Duitsland en Italië, die ondertussen in Europa de Tweede Wereldoorlog begonnen waren, waarbij het Japans leiderschap bij het scheppen van een “Nieuwe Orde” in Oost-Azië werd erkend. Japan bezette Frans Indochina (= Vietnam, Laos en Cambodja) en Nederlands Oost-Indië (= Indonesië): kolonies van ondertussen bezette landen in Europa.

In 1941 bombardeerde Japan Pearl Harbor op Hawaï, 10 uur later gevolgd door een aanval op de Filippijnen (een toenmalige Amerikaanse kolonie) die in de volgende maanden bezet werden. Dat was een zware klap voor de Verenigde Staten: het gaf Japan de hegemonie over de Stille Oceaan. Ze konden zich maar herpakken door de Slag bij de Midway-eilanden te winnen in 1942. Ze veroverden in 1944 ook de Marianeneilanden waardoor Japan binnen het bereik kwam van de Amerikaanse bommenwerpers, gevolgd door de verovering van de eilanden Iwo Jima en Okinawa in 1945 waar men de extreem fanatieke Japanners leerde kennen. Dat zette de Amerikanen aan het nadenken.

Op 16 juli 1945 werd in de Amerikaanse staat New Mexico met succes een nieuw wapen getest: de atoombom. Die was bedoeld voor Duitsland maar ondertussen was de oorlog in Europa geëindigd. Naar analogie met Europa stonden de Amerikanen voor een zeer moeilijke landing in Japan waarbij zeker honderdduizenden Amerikaanse levens zouden verloren gaan. Dat deed president Harry Truman beslissen om 2 atoombommen te gooien op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki op 6 en 9 augustus 1945 waardoor er een onmiddellijk einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. De Japanse capitulatie werd officieel getekend op 2 september 1945 op het Amerikaanse slagschip USS Missouri in de baai van Tokyo terwijl demonstratief honderden oorlogsvliegtuigen overvlogen. Daarbij werd Japan binnen zijn oude grenzen teruggedrongen.

De meeste Japanse regeringsleden werden ter dood veroordeeld, een straf die effectief ook uitgevoerd werd, voor zover ze al geen zelfmoord gepleegd hadden. Wegens zijn goddelijke status durfden de Amerikanen echter niet raken aan keizer Hirohito, ook al had hij veel schuld aan de oorlog. Wel dwongen de Amerikanen hem in 1946 publiekelijk zijn goddelijke status te verwerpen en toe te geven dat hij ook maar een menskind was: een zware vernedering voor de keizer. In een nieuwe grondwet was hij nog slechts het “symbolisch staatshoofd”, werd ook de

niet-agressie vastgelegd en mag Japan geen offensief leger meer hebben.

In de jaren na de oorlog deed het keizerlijk hof enkele pogingen om de voormalige god-keizer wat menselijker voor te stellen bij het Japanse publiek. Maar door Hirohito's wereldvreemdheid en verlegenheid was dat beslist geen succes en hij trok zich terug uit het openbare leven. De buitenwereld zag voortaan slechts een keurige, kleine, wuivende man in een stijf jacquet achter het raam van een limousine of op een ver en hoog balkon. Hij hield zich liever bezig met het bestuderen van de marinebiologie en schreef een aantal vakkundige en goed ontvangen artikelen over neteldieren.

Hij brak ook met de traditie dat regerende keizers Japan nooit verlaten: hij ontmoette in 1971 de Amerikaans president Nixon in Alaska en bezocht enkele landen in Europa: Groot-Brittannië, Nederland en België. Hij sprak daarbij in een typisch Japanse vormelijke stijl zijn spijt uit over de oorlog en wat daarin gebeurde. In Nederland werd er zwaar betoogd tegen zijn komst. In 1975 bracht hij ook nog een bezoek aan het Witte Huis in de Verenigde Staten en ontmoette hij president Gerald Ford.

Deze medaille van René Cliquet werd geslagen ter gelegenheid van het bezoek van Hirohito aan België in 1971. De Belgische koninklijke familie heeft namelijk zeer goede relaties met de Japanse keizerlijke familie. De voorzijde toont de hoofden van Hirohito en koning Boudewijn. De keerzijde toont het koninklijk paleis van Brussel. De medaille bestaat in Ø 66, 50 en 34 mm, in zilver, brons en goud en werd geslagen door de firma Fonson.

Hirohito overleed in 1989 aan kanker. Hij was de langst regerende keizer ooit. Zijn zoon Akihito volgde hem op.

Another forger in north Hampshire?

Chris Rudd

In 2012 a late iron age coin punch was discovered by a metal detectorist near Andover, north Hampshire, not far from the tribal borders of the Belgae (*'the swollen'*) and the Atrebates (*'the settlers'*) who lived in this land 2,000 years ago. Cylindrical in shape, the punch is made of bronze and can be dated to the mid 1st century BC. It carries the image of a stylised Apollo head with crescentic locks of hair and a diadem. Similar heads can be seen on 2 early silver coins of the Regni (*'proud people'*) who occupied West Sussex. Copied from Apollo-and-lyre coins of central Gaul, these 2 silver coins are known as the Sussex Lyre and the Chichester Lyre. Both types are closely related, the second being a crude imitation of the first. Both were probably struck near Chichester sometime around 55-40 BC.

Forger's? bronze matrix punch, 15x16mm, 23.25g, for Lyre-type silver unit c.55-40 BC. The only British punch with a positive image (if it were a normal die, the head would be incuse and face left).

However, no coins have been directly struck from the Andover punch because its image, like the image of a coin, stands out in relief – a positive image, not negative like a regular coin die. So, if the Andover punch isn't a coin die, what is it and how was it used? John Sills says: "The impression on the punch is that of a Chichester Lyre unit, although the nose/mouth area is closer to the Sussex Lyre type. The overall shape of the face and especially the form and layout of the hair curls are almost identical to the Chichester Lyre silver, in contrast to the Sussex Lyre units which have no border. The Chichester Lyre copies the Sussex Lyre issue and it is reasonable to see the punch as representing a Chichester Lyre bust from early in the series, perhaps the very start, which would explain the relatively well engraved nose and mouth. The precise function of the object is uncertain and there are several possibilities. It may be a trial or apprentice piece, made by a British die cutter who had been or was being trained by a Gaulish engraver. This would agree with the fine style Selsey type having been engraved by a Belgic die cutter, who then trained a native British replacement who went on to produce

the dies for the noticeably crude Chichester Lyre silver, and is also consistent with the typologically early bust. Another option is that it is a punch used for hubbing obverse dies before they were touched up by hand. The great difficulty with this is that the bust is badly off-centre; a punch to make genuine dies ought to be well-centred, as is the Pegasus punch from Manching. Using this piece as a punch would create a rim immediately in front of the face on the die, which would have to be ground down before the motifs in front of the face and the rest of the beaded border were added. This is unlikely in the context of an official mint and opens up the possibility that it is a punch made from a cast impression of a genuine coin, or struck from a genuine die, which was then used to make a die or dies for producing plated forgeries.

Sussex Lyre silver unit, 13mm, 1.29g. One of the first silver coins made in Britain, c.55-40 BC. Engraved by Gaulish die cutter?

This would explain why it is off-centre: if it was cast the genuine coin used to create the mould may well have been off-centre and if struck it would have been a simple error in positioning the die. It is important to note that the small crack on the barrel of the piece and the slight widening at the base can not only be used as evidence that it was used to strike impressions, but may equally indicate that the impression (though not the drum itself) was struck rather than cast. If the latter is the case an old die may have been ground down at both ends to receive an impression, from which it follows that the signs of stress on the shaft may be, at least in part, the result of this earlier use. The faint hint of a filed projection, possibly a spike used to anchor a die in to a wooden anvil base, is visible on the base, although it is just as likely to be a casting flaw. Until a genuine or plated coin with the precise bust of the Andover object appears it is difficult to narrow down the above options and the possibility that an apprentice piece is attractive; on balance, however, I would slightly favour its being a punch used to create forgers' dies."

Chichester Lyre silver unit, 15mm, 1.30g. Locally engraved version of Sussex Lyre, c.55-40 BC. Both prototypes for the Andover punch.

John Sills could well be right in proposing that the Andover punch may be a trial or apprentice piece or used for hubbing obverse dies. I'm more inclined to fancy that it may represent a botched attempt at forgery, perhaps discarded because it didn't work. I favour this interpretation for 5 reasons:

1. The punch was found outside the heartland of the Regini, some 40 miles from where both the Sussex Lyre and Chichester Lyre coins (its prototypes) are thought to have been minted. If it were an 'official' master punch of a ruler in West Sussex, I'd expect it to have been discovered within 10 miles of Chichester, unless of course it had been stolen.

2. This part of north Hampshire – a no man's land between 2 tribes? a safe haven for rogue moneyers? – appears to have 'previous form' for forgery, or at least for imitating Gallo-Belgic coins.

3. The image looks too off-centre to me to be convincing as an 'official' master punch, though I take John's point that it might be experimental.

4. The Sussex Lyre type – one of the first silver coins struck in Britain – is almost pure silver (up to 95%, with a trace of gold), which must have made it worth forging in a baser alloy or with a bronze core.

5. An easy way to forge a coin was to make cast copies of it in clay moulds. The technique was well known in southeast Britain and the Andover punch may have been designed to make multiple impressions in clay at high speed and comparatively low cost. Isn't this the simplest and most obvious explanation for its positive image?

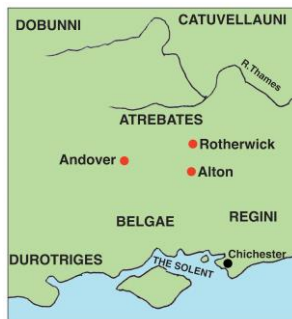

Forger's bronze die, 23x18mm, 46.80g, for reverse of Gallo-Belgic Crossed Lines quarter stater, c.mid to late 2nd century BC, like this gold-plated forgery from France.

The Andover punch is by no means the only evidence of irregular coining, copying or counterfeiting to come from north Hampshire. In 1993 a metal detectorist discovered a worn obverse die for a Gallo-Belgic Biface gold stater at Rotherwick, and in a nearby field he found a gold-plated Biface stater, which suggests that it may have been made locally. 10 years later (2003), a forger's die for striking Gallo-Belgic Crossed Lines 1/4-staters was found by another metal detectorist on his parents' farm near Alton. That's not all.

In 2011 a gold-plated forgery of a Gallo-Belgic Broad Flan stater was found by again another metal detectorist near Andover; no other plated examples of this variety have been recorded – not from Britain, not from the continent – so there's a fair chance that it is a British forgery, perhaps made in north Hampshire.

In the light of these finds I'd suggest that north Hampshire was a focus of coin-copying or counter-feiting in southern Britain – a forger's paradise perhaps? – possibly from the mid 2nd century BC to the mid 1st century BC, until king Commios and his heirs brought most southern minting, from the Solent to the Thames, under their strict regal control.

Iron age coin dies are rare. Iron age coin punches with a positive image are exceedingly rare. Apart from the Andover punch – the sole insular specimen – I know of only 2 or 3 others: one from the Bavarian oppidum of Manching, one from Russe in northeast Bulgaria and possibly a 3rd from Corent, near Clermont-Ferrand in central France. The Russe punch is thought to have been used as a *matrix* or *mother coin* in the production of (probably clay) casting moulds.

Bulgarian bronze matrix punch, 32x22mm, for producing obverse dies or casting moulds for imitation Sattelkopfpferd silver tetradrachms, c.late 2nd/early 1st century BC. Found in Russe, Bulgaria. (D. Draganov)

The great rarity of the Andover punch, its unusual form, its reliable provenance, we know precisely where and when it was unearthed. The Andover punch provides valuable new insights into the minting technology of some of Britain's earliest irregular or counterfeit coinage. It deserves to be displayed in a public museum, accessible to future students, rather than concealed in a private collection as the Russe punch is. So I'm pleased that the British Museum and Hampshire County Council Museums Service have both expressed an interest in acquiring it.

For more information contact Chris Rudd, PO Box 222, Aylsham, Norfolk NR11 6TY, England - or email: liz@celticcoins.com

Kempisch noodgeld 1914-18

Itegem

In een samenwerking van Numismatica en erfgoedcel Kempens Karakter zal in 2014 een publicatie verschijnen van het Kempische noodgeld dat hier circuleerde tijdens WO I. Met deze voorpublicatie geven we onze lezers de gelegenheid om te reageren met aanvullingen en verbeteringen.

Itegem, een deelgemeente van Heist-op-den-Berg, ligt aan de Grote Nete en telde tijdens WO I zo'n 2.800 inwoners.

Van een reeks kartonnen bons, uitgegeven door het plaatselijke Steun- en Voedingskomiteit op 20 juni 1915, kennen we 2 waarden :

10c (geel, 52x85mm), Museum van de Nationale Bank, inv. B 08849.

50c (blauw, 62x100mm). Bron : privé verzameling R. Dillen.

De voorzijde toont het dorpszicht anno 1915 met rechts achteraan de St-Guibertuskerk. STEUN- en VOEDINGSKOMITEIT van ITEGEM - VRIJE BON - 10 Centiemen - alleen betaalbaar door Steun en Voeding te Itegem, 20-6-15. Rechtsonder de naam van ontwerper A. Bosmans.

De St-Guibertuskerk heeft een opmerkelijke 43m hoge toren. De toren is bewaard uit de 17e eeuw, de kerk zelf werd eind 18e eeuw verbouwd en in de 19e eeuw vergroot.

Op de keerzijde vinden we in een kader een afbeelding van het toen gangbare 10 centieme muntstuk van koning Albert I, 1915.

STEUN- en VOEDING ITEGEM - VRIJE BON 10 centiemen, wordt ingewisseld door Steun- en Voedingskomiteit te Itegem. Een zwart gestempelde nummer : N° 3468. Onderaan het kader ook weer de naam van de ontwerper : A Bosmans (Geen specifieke gegevens van bekend !)

Op de keerzijde van de blauwe bon van 50c staat de afbeelding van het toen gangbare muntstuk van 50 centiemen 1915 van Albert I. STEUN- en VOEDING ITEGEM - VRIJE BON 50 centiemen - wordt ingewisseld door Steun- en Voedingskomiteit te Itegem. Een zwart gestempelde nummer : N° 844. Onder het kader de naam van A. Bosmans.

Het Comiteit was samengesteld onder voorzitterschap van Andre Haemels (°Leuven 1864), pastoor van de St-Guibertusparochie te Itegem 1912-1931, eerevoorzitter was burgemeester Verbist, schrijver was A. Hendrickx, als schatbewaarder fungeerde L. Boeckx. Overige leden : J.B. Beullens, K. Vanderauwera; F. Van Noten, F. Vekemans, K. V.D. Eynde, L. Torfs. (bron : *Pastors rapporteren over WOI*)

Alexander Van Herck (°Grobendonk 1874, +Itegem 1948), onderwijzer en schoolhoofd van de gemeentelijke jongensschool, woonde in het 'schoolhuis'. Hij was schatbewaarder van het Komiteit in 1916, op het ogenblik dat de bons werden aangemaakt. Nadien moet hij dan zijn vervangen door L. Boeckx, zoals uit het rapport blijkt, dat werd opgemaakt na de oorlog.
(foto privé archief Buts).

August Heylen, van het bekende conservenfabriek *l'Abeille*, stelde zijn fabrieksruimten beschikbaar voor de activiteiten van het plaatselijke komiteit. Zij vergaderden er elke maandag en dinsdag.

Dit ticket (50x90mm), donkerblauw van kleur is van een latere datum.

De voorzijde is in Nederlands : **GOED voor aankoop van waren, ter waarde van 1.00 FR. - C -** te halen in het magazijn van het plaatselijk komiteit of bij de handelaars. Deze bon wordt terugbetaald alleen aan de **leveranciers** ten bureele van het komiteit "Conservenfabriek" elken Vrijdag der week tot den 15den SEPTEMBER, na dien datum wordt hij waardeloos. Den 1 Augustus 1916. Namens het Komiteit, De Voorzitter, HAEMELS, De Schatbewaarder VAN HERCK.

Een gemeentelijke stempel in paarse inkt en zwart genummerd : 0173

De keerzijde vermeldt dezelfde tekst in Frans (!?) met rechts vertikaal de naam van de drukkerij : Imprimerie Augustynen-Put, Berlaer.

Soepbedeling
Itegem 1917

Om de ergste
hongersnood te
lenigen
organiseerde de
gemeentelijke
overheid van
Itegem ook
soepbedelingen
voor haar
armste
inwoners.

Heist in Beeld - Heemkundige Kring 'Die Swane', foto privé archief Buts.

Lezers die menen een bijdrage te kunnen leveren op bovenstaande, gelieve contact te nemen via email met rudy.dillen@telenet.be of tel. 014-221698. Waarvoor dank !

Rudy Dillen

1	30.00	16	1.50	31	-	46	3.00	61	2.50
2	4.25	17	3.75	32	2.25	47	2.75	62	-
3	16.00	18	3.75	33	3.00	48	1.00	63	-
4	7.50	19	9.00	34	3.00	49	1.00	64	-
5	1.00	20	6.00	35	21.00	50	2.25	65	1.75
6	17.00	21	1.00	36	2.50	51	3.75	66	1.00
7	18.00	22	1.00	37	5.00	52	1.00	67	2.00
8	7.50	23	8.50	38	3.50	53	-	68	3.25
9	4.25	24	9.00	39	1.00	54	5.00	69	5.00
10	21.00	25	1.00	40	1.00	55	-	70	1.00
11	16.00	26	1.00	41	1.00	56	2.75	71	2.50
12	2.50	27	-	42	6.50	57	20.00	72	1.00
13	2.75	28	16.00	43	3.50	58	12.00	73	-
14	17.00	29	-	44	2.75	59	3.50	74	2.50
15	7.50	30	-	45	6.00	60	1.75	75	2.75

Veilingmodaliteiten

- elk lid kan loten binnenbrengen bij Koen, de clubveilingmeester.
- deze loten moeten vergezeld zijn van een lijst in 2-voud, met naam van de inbrenger, een beschrijving van de loten en hun inzetprijs, deze lijsten worden samen gecontroleerd en afgetekend. Deze formulieren zijn te bekomen aan onze bestuurstaafel, ze kunnen tevens gedownload worden van onze website : www.numismatica-herentals.be / veiling
- elke bidder haalt tijdig vóór de veiling een biednummer af aan de tafel.
- door dit nummer op te steken zal het bod automatisch verhogen, het lot wordt toegekend aan de hoogste bidder.
- het bod wordt verhoogd als volgt :
 - 1 – 5 € : + 25 cent
 - 5 – 10 € : + 50 cent
 - 10 – 50 € : + 1 €
 - 50 – 100 € : + 2 €
 - meer dan 100 € : + 5 €

- na afloop van de veiling, en na contante betaling, kunnen de kopers hun loten in ontvangst komen nemen.
- onmiddellijk hierna wordt afgerekend met de inbrengers.
- de veilingkosten : 5 % voor de koper, 5 % voor verkoper.
- bij gouden munten wordt geen opgeld gerekend.
- niet-verkochte loten worden gratis teruggegeven.

Veel succes !

nr	land	munt		kw	mat	inzet
1	Grieken	te determineren bronsmunt		F	AE	1.00
2	Rome	Severus Alexander	AE 19mm, Bithynium - Nicaea 222-235	F	AE	5.00
3		Lucilla	dupondius - Salus	ZG	AE	5.00
4		Constantinus I	follis - Soli Invicto Comiti (London) 307-337	F/ZF	AE	5.00
5	Brabant	Philips II	1/2 oord - Maastricht 1587	ZG	Cu	2.50
6		Albrecht & Isabella	3 stuiver - Antwerpen 1620	F	Ag	15.00
7		Karel II	oord - Antwerpen 1693	F	Cu	1.00
8	Vlaanderen	Maria-Theresia	schelling - Brugge 1750	F	Ag	5.00
9	Doornik	Albrecht & Isabella	1/4 patagon ZD	F/ZF	Ag	15.00
10	België	Hoogstraten	gevangenisgeld 2 centimes	F	Sn	1.00
11		Leopold I	20 centimes 1852	F-	Ag	7.50
12		Leopold I	module 5 francs - montagesporen 1853	ZF	Ag	20.00
13		Leopold I	5 centimes 1857 FR	F/ZF	Cu	5.00
14		Leopold I	5 centimes 1863 over 1862 FR	ZF	CuNi	1.00
15		Leopold II	10 centimes - Michaux 1901 FR	ZF	CuNi	1.00
16		Leopold II	1 centime 1899 FR	ZF+	Cu	1.00
17		Albert I	5 centimes 1914 FR	ZF+	CuNi	1.00
18		Albert I	10 centimes 1917	F/ZF	Zn	10.00
19		Albert I	20 francs / 4 belga - positie B 1931 FR	ZF+	Ni	15.00
20	Eiland Man	Elizabeth II	1 crown - Paardentram 1976	Pr	CuNi	1.00
21	Frankrijk	Napoleon	10 cents 1809 B	F	Bil	2.50
22	Gr.-Brittan.	Georges IV	1/2 penny - overslag 1826 over 1825	F/ZF	Cu	5.00
23	Hong Kong	Edward VII	1 cent 1902	ZF	Cu	1.00
24	India	Travancore	2 chucram ZD	ZF	Ag	2.00
25		Georges V	1 rupee 1918	ZF+	Ag	8.00
26	Joegoslavië	Republiek	1 dinar 1925	Pr	Ni	1.00
27	Litouwen	Republiek	2 litu 1925	Pr	Ag	5.00
28	Madagascar	Republiek	50 ariary 1992	Pr	Ni	2.00
29	Montenegro	Koninkrijk	10 para 1914	Pr	Ni	5.00
30	Oostenrijk	Republiek	1/4 florin 1859	ZF	Ag	5.00
31	Polen	Republiek	2 zloty - herdenkingsmunt 2005	Pr	AE	1.00
32	Portugal	Republiek	500 reis 1891	ZF	Ag	10.00
33	Portugal	Republiek	500 reis 1898	ZF	Ag	10.00

34

35

39

40

nr	item	beschrijving			kwal	mat	inzet
34	Samoa	Elizabeth II	1 dollar – Royal Juilee	1977	Pr	CuNi	1.00
35	Servië	Republiek	50 para	1915	ZF	Ag	3.00
36	USA	Republiek	5 cents	1908	F/ZF	CuNi	1.00
37	Zweden	Oscar II	2 öre	1876	ZF	Cu	2.50
38	Zwitserland	Confederatie	2 rappen	1946	ZF	Zn	1.00
39	medaille	75 jaar FN Luik, door Dupont – in originele doosje		1964	FDC	AE	5.00
40	jetons	Wijnjeton 'Koto'			ZF	Fe	1.00
41		Réunies : 1 + 5 + 10 + 20 + 50 + 100 Fr			ZF	Al	6.00
42	loten	Canada : 17 verschillende 5-cent munten	1924 - 1954		div	div	1.00
43		Finland : 22 verschillende munten			div	div	1.00
44		Hong Kong : 28 munten Hong Kong + Singapore			div	div	1.00
45		Kenya : 6 verschillende munten			Pr	div	1.00
46		Luxemburg : 39 verschillende munten			div	div	1.00
47		Uruguay : 9 verschillende munten			Pr	div	1.00
48	loten	Vatikaan : 15 verschillende munten			div	div	1.00

nr	item	beschrijving			kwal	mat	inzet	
49	medaille	Boudewijn, met op kz gekroonde B, door Elstrom – 70mm			FDC	AE	5.00	
50	sets	Gr.-Britannië	Royal Silver Wedding Set	20-11-1972	FDC	div	1.00	
51		België	FDC set 1977 VL + FR	1977	FDC	div	1.00	
52	tijdschriften	Numismatique & Change, jaargang 37 (11 ex)			2010	ZF	papier	3.00
53	biljetten	Brugge	kasbon 5 centimes	1915	F	papier	1.00	
54		België	100 francs – 'type 1919'	18-06-1932	ZF	papier	2.50	
55		België	20 frank - 'type 1894'	12-01-1919	F	papier	2.50	
56		Argentinië	1 peso	27-03-1947	F	papier	1.00	
57		Bahrain	1/2 dinar	1973	ZF	papier	1.00	
58		Bulgarije	20 leva	1991	ZF	papier	1.00	
59		Comoren	500 francs	ZD	ZG	papier	1.00	
60		Duitsland	5 verschillende biljetten - Aachen	1923	ZF	papier	1.00	
61		Frankrijk	500 francs	29-12-1932	G	papier	1.00	
62		Frankrijk	50 francs	19-11-1936	F/ZF	papier	1.00	
63	biljetten	India	5 rupees	ZD (1975)	F	papier	1.00	

54

56

nr	item	beschrijving			kwal	mat	inzet	
64	biljetten	Italië	100 lire 'Militaire Bezetting'	1943 A	F	papier	1.00	
65		Italië	1 lire	1935-1944	ZF	papier	1.00	
66		Ivoorkust	1000 francs	ZD	F	papier	1.00	
67		Japan	1 yen	1946	ZF	papier	1.00	
68		Joegoslavië	5 verschillende biljetten	1993	ZF	papier	1.00	
69		Oman	100 baisa		ZF	papier	1.00	
70		Polen	5 zlotych	1944	F	papier	1.00	
71		Rusland	1 roebel	1898	F	papier	1.00	
72		Rusland	3 roebel	1938	ZF	papier	1.00	
73		Spanje	100 pesetas	07-04-1953	ZG/F	papier	1.00	
74		Suriname	500 + 1000 + 2000 gulden	1991-1995	ZF	papier	1.00	
75	biljetten	U.S.A. West-Virginia	20 dollar, Richmond	1853	F	papier	10.00	

73

75

div = divers
Ag = zilver

F = fraai
AE = brons-koper

ZF = zeer fraai
Fe = ijzer

Pr = prachtig
Cu = koper

FDC = fleur de coin
Ni = nikkel

UNC = uncirculated
Al = aluminium
Sn = tin

Numismatica Tienen EGMP viert haar 45ste verjaardag

Ter gelegenheid van haar 45e verjaardag heeft Numismatica Tienen een prachtige medaille laten slaan op de persen van de Koninklijke Munt te Brussel. De medaille is ontworpen door Luc Luycx, werkzaam aan de KM en tevens de ontwerper van de voorzijde van alle euromunten.

Op de voorzijde is het monument afgebeeld dat aan de Oplinterse Poort staat in Tienen. Het werd gerealiseerd door beeldhouwer Hippolyte Leroy en opgericht door de Vriendekring van Overlevenden van de Slag bij St-Margariete-Houtem* op 18 augustus 1914. Het monument werd geschonken aan de stad Tienen in 1923. Bovenaan : SLAG BIJ SINT-MARGRIETE-HOUTEM, onderaan 18.8.1914-2014. De keerzijde is gewijd aan de 45e verjaardag van Numismatica Tienen.

Deze medaille kan aangekocht worden :

versie in maillechort, 37mm, 22g, slagaantal 100 ex.	kostprijs 15 €
versie in similor, 37mm, 22g, slagaantal 100 ex.	kostprijs 15 €
versie in gepatineerd zilver (925/000), 37mm, 22.85g	kostprijs 40 €

De zilveren medailles dienen te worden besteld. Dit kan uitsluitend via voorafbetaling op de clubrekening van Numismatica Tienen EGMP : IBAN BE80 0010 2601 5577 - GEBABEBB. Voor verzending, gelieve het bedrag te verhogen met 3.50 euro. De medailles zullen beschikbaar zijn tijdens de Internationale Beurs van 11 november 2013.

* In augustus 1914 probeerden [Belgische](#) militairen, opgesteld rondom Tienen (vooral in [Sint-Margriete-Houtem](#), [Grimde](#)) de Duitse opmars te verhinderen. Zo'n 2.200 soldaten van het 22ste Linieregiment en een bataljon van het 3de Linieregiment gaven hevige weerstand aan een Duitse legermacht die ongeveer zes keer zo talrijk was. Het 22ste linieregiment kende die dag 295 gesneuvelden.

Munt slaan uit de Bataafse Opstand

Arjan Senden

“De Batavieren oovtreffende, in vroomheit, alle deeze volken, bewoonen niet veel van den oever, maar een eilandt des Rynstrooms, zyn eertydts een volk der Catten geweest, en om inlandtsche muitery oovtreeden te dier zeete, daar zy een gedeelte des Roomschen Ryx te worden hadden. Zy blyven noch in eere, en by 't teeken des aalouden bondtgenootschaps. Want z'en draagen geen' smaadt van schatting, nochte de pachter sleit hen. Verschoont van lasten, en zaamelpeningen, en aan een' zyde geleidt tot dat men z'in strydt bruike, worden zy alleen als geweer en waapenen, teegens d'oorlogen, bewaart” (Germania, 29)

Aldus een vertaling uit 1684 door P.C. Hooft van de werken van de Romeinse geschiedschrijver C. Cornelius Tacitus (54-117 n.Chr.) waarin een korte beschrijving wordt gegeven van het volk der Bataven in het boek 'Germania'.

Verder beschrijft Tacitus in zijn jaarboeken een Bataafse opstand o.l.v. Gaius Julius Civilis (Tacitus maakt ook melding van Claudius Civilis, H.IV.13) die plaatsvond naar aanleiding van de burgeroorlog 68/69 n.Chr.

Foto: Museum Het Valkhof.

De opstand wordt door de Romeinen neergeslagen en het oude bondgenootschap met de Bataven wordt weer in ere hersteld in 70 n.Chr. De berichtgeving rondom deze opstand houdt ineens op, omdat het boek-
vervolg in de loop der eeuwen is zoekgeraakt.

Welke gevolgen had de opstand voor het Bataafse volk, kenden de Bataafse opstandelingen muntslag en zijn er propagandistische sporen binnen het Romeinse muntstelsel?

Kortom: wie heeft er munt geslagen uit de Bataafse opstand?
In Rome is keizer Vespasianus in 71 n.Chr. aan de macht en laat een “sestertius” (?) slaan waarop te zien is dat de keizer een legioenstandaard overhandigd krijgt door een Victoria.

Sestertius? Rome? AE, 25,90g, 34mm, RIC 461/Cohen 511 (particulier bezit). Deze munt, een ‘medallic-as’*, laat op de keerzijde een vliegende Victoria zien die een veldteken met adelaar overhandigt aan keizer Vespasianus, staande op een podium. Het omschrift vermeldt: SIGNIS RECEPTIS – *teruggave van de eretekens, legioentekens.*

* Bij bijzondere gebeurtenissen kende men speciale muntmissies. Dit exemplaar heeft het gewicht/diameter van een sestertius maar is geslagen met een stempel van een as-variant.

De auteurs Foss, Vagi, Mattingly en Sydenham verklaren dat deze munt geslagen zou zijn vóór de beëindiging van de oorlog in Germanië, het neerslaan van de Bataafse opstand. Deze munt refereert aan de teruggave van de legioensstandaard XV Primigenia aan Vespasianus. Meer types zijn niet bekend. Wat zou de reden zijn geweest voor de Romeinen om dit niet verder numismatisch te vermelden?

Was Germania niet interessant als wingebied en was de opstand daardoor onbelangrijk voor de Romeinse propaganda?

Opmerkelijk feit is dat gelijktijdig Titus Caesar, oudste zoon van Vespasianus, in Judaea vocht tegen Joodse opstandelingen tijdens de Eerste Joodse Opstand. Met de val van Jerusalem in 70 n. Chr. werd ook deze opstand grotendeels bedwongen en ontstond later de Joodse Diaspora. De oorlog leverde veel buit op. Dit conflict is uitvoerig afgebeeld op munten.

Deze sestertius van Vespasianus refereert aan de Joodse opstand. Deze werd beëindigd in 70 n.Chr. met de verovering van Jerusalem door Titus, zoon van Vespasianus. De keerzijde laat een rouwende Judaea zien, zittend op een stapel legerspullen. De palmboom symboliseert de provincie Judaea. Naast de palmboom staat een Joodse gevangene. Omschrift: -JUDAEA CAPTA-. Rome, 71 n.Chr., brons, 28,11g (CNG)

Bondgenootschap met de Romeinen

Het oorspronkelijke woongebied van de Bataven zou het huidige Hessen in Midden-Duitsland zijn geweest. Volgens Tacitus ontstond er binnen de stam ('Chatti') een hoogoplopend conflict, waarna een stamdeel besloot te vertrekken naar nieuwe gebieden. Tijdens de verovering van Gallia door Julius Caesar tussen 58-49 v.Chr. zouden de Bataven een verbond hebben gesloten met de Romeinen. Op voorstel van de Romeinen zouden zij een gebied krijgen tussen Maas en Waal, het huidige Betuwe. Waarschijnlijk werd dit gebied eerder bewoond door een Keltische stam, de Eburonen. Na een opstand door hun leider Ambiorix zou de stam bijna geheel uitgemoord zijn. Met de verhuizing (d.i. vervoer per vloten, Rijnafwaarts) van de Bataven naar dit nu onbewoonde gebied zou Caesar een politieke bufferzone gecreëerd hebben tussen de vrije Germanen in het noorden en Romeins (bezet) gebied (Belgica) in het zuiden. Andere bronnen beweren dat de verhuizing mogelijk van latere datum was, omstreeks 20 v.Chr. Het gebied werd later 'Germania Inferior' genoemd. De weinig overgebleven Eburonen zouden als oorspronkelijke, inheemse bevolking uiteindelijk zijn opgegaan in de Bataafse bevolking. Delen van Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Limburg zouden nu hiervoor in aanmerking komen als Bataafs woongebied met als hoofdstad Oppidum Batavodurum, gelegen op en rondom het Valkhof te Nijmegen

De eerste militaire acties als bondgenoten van de Romeinen vinden plaats tijdens de Germaanse campagnes van Nero Claudius Drusus in 12 v.Chr. waarbij de Bataven zich onderscheiden als bekwame ruiters die in staat waren om rivieren zwemmend te overbruggen. **Foto: Museum Het Valkhof**

Voorgeschiedenis van de opstand

Over de omstandigheden voorafgaande aan de opstand moeten we terugrijpen naar enkele aanwijzingen die Tacitus vermeld heeft in zijn jaarboeken, geschreven omstreeks 98 n.Chr. De geschiedschrijver noemt een aantal bruitheden door de Romeinen t.o.v. de Bataven. Volgens afspraken in het 'oude' verbond moesten Bataven rekruten leveren voor de Romeinse dienstplicht maar waren vrij van belastingsplicht. Het schijnt dat de soldatenlichting van 69 n.Chr. op vrij brute wijze heeft plaatsgevonden en een schending was voor dit verbond. Reden voor die lichting zou de grote vraag naar jonge soldaten zijn geweest door de troepen van Vitellius. Deze Vitellius vocht een conflict uit met Otho om de alleenheerschappij in Italië na de dood van Nero in 68 n.Chr. Het gevolg was een burgeroorlog in Rome. Verschillende personen onder wie Galba, Otho en Vitellius, grepen om toerbeurt naar de macht met als uiteindelijke winnaar generaal Vespasianus (69-79 n.Chr.).

Diverse legioenen langs de Rijn verplaatsten zich naar Italië om de conflicten daar uit te vechten. Zodoende ontstond er een machtsvacuüm in de gebieden langs de Rijn. Civilis zou op voordracht van Antoninus Primus, legaat van de Donaulegioenen, een opstand zijn begonnen om de overgebleven Rijnlegioenen van Vitellius bezig te houden.

Tacitus vermeldt ook dat Julius Civilis, het jaar daarvoor, ontboden zou zijn naar Rome en daar gevangen gezet op valse beschuldigingen. Oorzaken voor deze arrestatie worden verder niet vermeld. Civilis komt begin 69 n.Chr. weer vrij, de reden voor zijn vroege vrijlating is ook onbekend. Hij reist snel terug naar Germania, belegt daar een stammenvergadering en besluit in opstand te komen. Deze voorvallen zouden aanleiding zijn geweest voor de opstand in 69-70 n.Chr.

De Bataafse Opstand

Met 8 cohorten Bataven en Germaanse strijders vanuit het Rijnland zou Civilis zijn strijd zijn begonnen. Het strijdtoneel speelde zich voornamelijk af langs de Rijn tussen de garnizoensvesting te Mainz (Moguntiacum) en de Noordzee. In dit gebied vernietigde hij de Romeinse vestingen. Centrum van de acties waren Xanten (Vetera I), Keulen (Colonia Claudia Ara Agrippinensis) en Nijmegen (Kops Plateau bij het Oppidum Batavorum). Aanvankelijk behaalde hij veel successen en was het gebied begin 70 n.Chr. volledig onder zijn controle. Verschillende stammen sloten zich bij hem aan waaronder de Treveri (uit Trier) en de Lingones (huidige Lotharingen).

In 70 n.Chr. stuurt de nieuwe keizer Vespasianus 8 legioenen (!) olv. zijn zwager en generaal Q. Petillius Cerialis en zoon Domitianus Caesar naar het noordelijk strijdtoneel. Na een reeks gevechten, o.a. te Rigodulum (Riol bij Trier) en in de Betuwe (Civilis brandt zelf Batavodurum plat), wordt hij uiteindelijk te Vetera (Xanten) verslagen en geeft zich over eind 70 n.Chr. Tacitus spreekt over onderhandelingen tussen Civilis en Cerialis op beide helften van een kapotte (houten) brug over de rivier de Nabalia (=IJssel) mogelijk gelegen bij Zutphen en tussen Lienden en Maurik. Uitkomsten van dit gesprek en het lot van Civilis worden verder niet genoemd maar het lijkt of het 'oude verbond' weer in ere is hersteld.

De Bataven behouden hun voorrecht als belastingvrijstelling maar ook hun plichten als levering van troepen en worden later in de geschiedenis nog genoemd tijdens de veldtochten in Britannia (83/84 n.Chr.) onder Agricola en als lijfwachten van keizer Hadrianus (117–138 n.Chr.).

Aannemelijk zou zijn dat Civilis een 'generaal pardon' heeft verkregen na afstand te hebben genomen van zijn politieke aspiraties en zich uiteindelijk teruggetrokken heeft op zijn landerijen in de Betuwe of ten noorden van de Rijn. Tacitus bericht dat Cerialis de landerijen van Civilis had gespaard tijdens zijn veldtocht door de Betuwe. Een verbanning naar een gebied met bevriende stammen, maar buiten de Romeinse invloedssfeer, zou ook tot de mogelijkheden hebben behoord.

Bij een verzoening tussen rivalen was dit niet ongebruikelijk volgens Romeinse begrippen. Na het beëindigen van deze opstand blijft het hier twee eeuwen rustig.

De Bataafse deugden

Volgens Tacitus was Civilis: “Een afstammeling uit een oud koningsgeslacht en bezat hij een hoge intelligentie, meer dan een doorsnee barbaar!” Waarschijnlijk had hij ook het Romeins burgerschap, gezien zijn 3 Romeinse (familie)namen, en hij moet omstreeks 25 n.Chr. zijn geboren. Rond zijn 20e nam hij dienst in het Romeinse leger. Als commandant van een Bataafs cohort heeft hij vermoedelijk deelgenomen aan de verovering van Engeland vanaf 43 n.Chr., ten tijde van keizer Claudius. Tijdens deze gevechten moet hij aan één oog blind zijn geworden door een verwonding. Hij was ten tijde van de opstand 25 jaar in Romeinse dienst. Zijn ervaringen in het Romeinse leger maakte hem een geduchte tegenstander en expert in de Romeinse oorlogsvoering.

Bataven stonden niet alleen bekend als goede zwemmers die met hun paarden snel rivieren over konden zwemmen maar ook karaktereigen-

schappen bezaten als trouw zweren, aan de eed vasthouden en een hoog eergevoel kenden. Verschillende Bataven dienden als lijfwacht voor Romeinse keizers, o.a. Caligula, Nero en Hadrianus.

Bataafse muntslag

Volgens de auteur Sutherland van de Roman Imperial Coinage (RIC I) zijn een vijftal munten toegeschreven aan de Bataven:

1. *Aureus*, vz. SALUTIS, buste van Salus, kz. CONCORDIA, een staande Concordia met takje en cornucopia (RIC 134).

2. *Denarius*, vz. ADSERTOR LIBERTATIS, een gehelmde jonge persoon (Mars?), kz. LEGION XV PRIM, Victoria plaatst helm op trofee (RIC 130), zie afbeelding onder.

3. --- vz. GALLIA, buste van Gallia en trompet erachter, kz. FIDES, handslag met op achtergrond standaard met everzwijn (RIC 131)

4. --- vz. LIBERTAS RESTITUTA, buste van Libertas, kz. CONCORDIA, Concordia met caduceus en standaard met everzwijn (RIC 132).

5. --- vz. LIBERTAS RESTITUTA, buste van Libertas, kz. MARS ADSERTOR, Mars met standaard en schild (RIC 133).

Deze munten zijn waarschijnlijk geproduceerd in een reizend munt-atelier (langs de Rijn grens) in 70 n.Chr. Civilis was extreem mobiel tijdens de opstand. Alle munten zijn uiterst zeldzaam tot uniek: R4/R5 volgens RIC. De stijl wijkt inderdaad af ten opzichte van het muntatelier te Rome maar getuigt wel van vakmanschap. Niet bekend is of dit door een (Bataafse?) stempelsnijder of Romeinse vakman (gevangene?) in Germaanse dienst zou zijn gefabriceerd. Een gebrek aan zilver zou de reden kunnen zijn van deze beperkte emissies maar twijfels blijven.

Deze denarius refereert aan het Legio XV Primigenia. Dit legioen ging als garnizoen ten onder tijdens het tweede beleg van Xanten in 69 n.Chr. waarin het zijn legioenstandaard verloor aan de Bataven.

Omschrift: LEGIO (XV) PRIMIG. Ag, 3,54g. RIC 130.(R4) (Jean Elsen)

Munten met klop ‘Vespasianus’

Behalve munten die op naam geslagen zijn van Nero en Vespasianus, zijn er ook munten bekend met ingeslagen letters, zgn. 'kloppen'. Hoofdzakelijk op asses/dupondii van Nero vinden we een klop “VESPA”. Ook enkele sestertii van Nero (54-68 n.Chr.) en één exemplaar van Claudius I (41-54 n.Chr.) kennen deze klop. De naam “VESPA” verwijst naar de naam “Vespasianus” in ligatuurstijl (= aaneenkoppeling van letters). Het verspreidingsgebied ligt, tot nu bekend, alleen in Germania Inferior, voornamelijk langs de Rijn en Moezel. Gepubliceerde vindplaatsen van deze geklopte munten zijn tot nu toe alleen bij Mainz en Rottweil. Het hoofdkwartier van Cerialis lag destijds in Trier.

Hierbij zijn er een aantal opvallende zaken m.b.t. deze munten:

- * Hoofdzakelijk munttypes met portretten van Nero zijn 'geklopt'.
- * De kloppen verschillen in grootte/diameter, rechthoekig van vorm.
- * Portretten van Nero/Claudius zijn nauwelijks beschadigd door de klop.
- * De keerzijdes laten personificaties zien van Victoria en Securitas.
- * Niet alleen aangebracht op versleten exemplaren maar ook op weinig gecirculeerde munten!
- * Deze munten zijn zeer zeldzaam.

Deze munten kunnen een verwijzing zijn naar de veldtocht van Cerialis tegen de Bataven. Waarschijnlijk een donatie van Vespasianus voor zijn legionairs terplekke. Tacitus bericht van een soldijbetaling in naam van Vespasianus. Een klop met “VESPA(sianus)” ligt voor de hand als het zou gaan om een “oude” partij munten van Nero. Portretten van Vespasianus op munten waren nog schaars in 69/70 n.Chr. Vespasianus kan ook munten met portretten van Nero gebruikt hebben om legalisering te zoeken voor de stichting van een eigen (Flavische) dynastie.

Met de dood van Nero kwam er een einde aan het Julisch-Claudische geslacht. Het gebruik van munten met Victoria/Securitas-types op keerzijdes zou propaganda zijn voor de doelstellingen van Vespasianus: overwinning en bescherming van het Romeinse volk.

Foto's: particulier bezit, Museum of Countermarks on Roman Coins.

Bovenstaande dupondii van keizer Nero (54-68 n.Chr.) laten op de voorzijde een klop "VESPA" zien. De keerzijdes (niet afgebeeld) tonen een lopende Victoria met schild. Orichalcum, ± 14 gr., RIC 196

Vespasianus zelf had geen wrok naar of strijd gevoerd met Nero en Claudius. Dit zou een verklaring kunnen zijn waarom de kloppen de portretten niet of nauwelijks beschadigd hebben.

Nevenstaande sestertius van Claudius I laat de instempeling - VESPA- zien. Duidelijk te zien is dat de munt versleten was alvorens hij geklopt werd.

Versleten munten werden vaak van een instempeling voorzien.

Rome, Brons, ± 22gr.

Foto: Museum of Countermarks on Roman Coins

Conclusie

De beperkte muntslag in de Romeinse numismatiek refererend aan de Bataafse opstand, zou tweeledig kunnen zijn:

1. Het neerslaan van de opstand zou weinig oorlogsbuit voor de Romeinen hebben opgeleverd. Alleen het terugkrijgen van de standaard zou een eerherstel zijn geweest voor het Romeinse volk. De opstand in Germanië was verder alleen maar nadelig geweest voor de Romeinse schatkist. De burgeroorlog uit 69 n.Chr. was veel groter en gevaarlijker geweest en had de Romeinse samenleving veel geld gekost. De oorlog in Judaea leverde wel veel schatten op (o.a. roof uit de tempel in Jerusalem) waar diverse bouwwerken later mee werden gefinancierd, zoals de bouw van het Colosseum (Flavisch theater) en de tempel van Pax, beiden te Rome. Hier viel voor de keizer meer eer mee te behalen!

De Bataven zijn ook niet overwonnen, in tegenstelling tot de Joden in Judaea. Er zijn immers geen Romeinse munten bekend met afbeeldingen van bvb. *Germania Devicta* of *Germania Capta* erop. Een vermelding met *Batavia Capta* ligt ook niet voor de hand, daar de Romeinen in de 1e eeuw nog geen volkeren / stammen apart lieten vermelden op munten.

2. Het handhaven van het oude bondgenootschap met de Bataven zou op langere termijn weer voordelig zijn gezien de levering van troepen en materialen voor latere expedities (bvb. Britannia) en om het broze bestand niet te schenden zou nadelige numismatische propaganda indirect voor de Bataven beledigend kunnen zijn met alle gevolgen van dien, gezien eerder genoemde oorzaak van de Bataafse opstand. Het hernieuwde verbond met de Bataven zou weer leiden tot stabilisatie van de Rijn grens met als bufferzone het gebied van de Bataven. Vespasianus zou dus bewust hebben gekozen voor rust binnen zijn grenzen. De Flavische periode wordt nu ook gezien als een tweede Pax Romana!

Dank aan Jos Benders en Fleur Kemmers met het tot stand komen van dit artikel.
Arjan Senden, 's-Hertogenbosch, 2013

Literatuurlijst (+ verantwoording afbeeldingen)

- P.C. HOOFT, *Verzamelde werken van Tacitus* (Amsterdam, 1684)
- M.E. MARIEN, *Belgica Antiqua, de stempel van Rome* (A'pen, 1980)
- EDWARD E. SYDENHAM, *The Coinage of Nero* (New York, 1982)
- CLIVE FOSS, *Roman Historical Coins* (London, 1990)
- MATTINGLY/SYDENHAM, *Roman Imperial Coinage I*, Londen 1997
- DAVID L. VAGI, *Coinage & History of the Roman Empire* (Sidney, Ohio, 1999)
- SUTONIUS, *Keizers van Rome, vertaald D. den Hengst*, A'dam 2003
- R. MARTINI, *Countermarked Roman Imperial Coins* (Milaan, 2003)
- N. ROYMANS, *Ethnic identity and imperial power* (Amsterdam, 2004)
- P. ROELOFS/L. SWINKELS, *De Bataven* (Nijmegen, 2004)
- U. WERZ, *Gegenstempel auf Reichs- und Provinzialprägungen der römischen Kaiserzeit* (Speyer, 2004)
- L. SWINKELS/A. Koster, *Nijmegen, oudste stad van Nederland*, 2005
- TACITUS, *Opstand van de Bataven, vert. Vincent Hunink*, A'dam 2005

Fotomateriaal: - J. Elsen, *Veiling 84* (Brussel, 2005)

- Website: *Museum of Countermarks on Roman Coins*
- Particulier bezit

Willem van Alsenoy

Numismaat

Oudaan 6 2000 Antwerpen

0495-511016

willem@vanalsenoy.com

www.vanalsenoy.com

**Wij kopen al uw edelmetalen, munten, oud goud ,
gouden en zilveren lingots, juwelen, tafelzilver e.d. !!!**

Ook voor uw andere munten geven wij de betere prijs !!!

De expertise kan steeds bij ons in de winkel of bij u thuis gebeuren

Brumunt, Gistelse Steenweg 381, B-8200 Brugge 2, België

Tel: +32 50 71 85 06, Mobiel: +32 478 36 27 95, info@brumunt.be

openingsuren: Maandag, dinsdag, woensdag van 14.00 tot 18.00 uur

Donderdag, vrijdag en zaterdag van 10.00 tot 18.00 uur

Wij verkopen ook gouden en zilveren munten en lingots,

Alle euro-, Belgische- en wereldmunten

**Benodigheden voor elke verzamelaar, diverse catalogi,
mooie loten postzegels en zoveel meer.**

Gerda & Hugo DE BEUL / FILATIS2

WIJ BIEDEN ALLES VOOR DE VERZAMELAARS VAN MUNTEN EN
BANKBILJETTEN - PRENTKAARTEN - TELECARDS - CATALOGI

Grote specialiteit benodigheden

Vraag onze bijzondere voorwaarden voor grote afname

e-mail: debeul@evonet.be

website: www.filatis2.com

Sint-Katelijnevest 38 – 2000 ANTWERPEN Tel. 03 / 226.40.68

vr 1	9e Internationale Beurs - EGMP ZW-Vlaanderen C. C. Het Spoor - Eilandstraat 6, 8530 Harelbeke	8 - 15 u
za 2	EGMP Dendermonde -t'Klokske -Pijndersln 90, Denderm AEN Soignies – Centre A&C, rue de la Régence, Soignies N.K. Hasselt - C.C. Vergaderzaal 1 - Kunstlaan 5, Hasselt Gent West MC – Centr. Reinaert, Reinaertstraat 28, Gent Eur. Verz. B.- 't Kapiteintje, St.-Kathelijnestr. 30, Brussel	12 - 17 u 14.30-16 u 13 - 17 u 13.30–17 u 8 - 11 u
zo 3	EGMP Leuven - Palais de Buc's, JP Minckelersstraat 130 EGMP ZW-VI – Kartouchke – Ingelmunsterstr. 8, Izegem AEN Couvin – Lycée Royal – rue Gouttier 11, Couvin AEN Saint-Georges – Rue Reine Astrid 69, St-Georges N. Edelweissje - St-Katarina - N. Cleymanslaan 1, Hasselt Coll. Sonégiens - École, Rue Général Henri 27B, Soignies	9 - 12 u 8.30 - 12 u 9 - 12 u 8 - 12 u 8 - 12 u 8.30 - 12 u
ma 4	EGMP Brugge – C.M. – Moerkerksestwg. 118, St-Kruis	vanaf 19 u
di 5	AEN Brussel -Bowlmaster, A.Van Zandestr 45, 1080 Bru	vanaf 18u
vr 8	NK Berthout–St-Catharina, Markt 28, St-Katelijne-Waver	19-22.30 u
za 9	AEN Nijvel -C. St-Gertrude - Faubourg de Mons 1, Nijvel AEN Verviers–École St-fiacre, Rue du Husquet 26, Dison Gent West MC – Centr. Reinaert, Reinaertstraat 28, Gent Eur. Verz. B.- 't Kapiteintje, St.-Kathelijnestr. 30, Brussel	vanaf 14 u 8 - 12 u 13.30-17 u 8 - 11 u
zo 10	EGMP Herentals-St-Antonius, Kapucijnenstr, Herentals AEN Vielsalm – salle du Quartier de la gare, Vielsalm Wase Ruilclub – Den Hof - H. Heymanplein 7, St-Niklaas St-Truiden - Oud Atheneum - Zoutstraat, 3800 St-Truiden	8.30 - 12 u 9 - 12 u 9 - 12 u 7.30 - 12 u
ma 11	45e Internationale Muntenbeurs - EGMP Tienen Evenementenhal Houtenveld - Sporthalstraat 12, Tienen	7.30 - 16 u
di 12	N.K. Zeeland - Dauwendaele - Vrijlandstr 59, Middelburg	18.30 -21u
wo 13	N.K. Brabant -Bar le Duc, Korenbrugstr, s-Hertogenbosch	20-21.30 u
za 16	MEDEC - zaal Ruggehof - Fr. Van Dijkstraat 46, Deurne Gent West MC – Centr. Reinaert, Reinaertstraat 28, Gent	12.30-16 u 13.30-17 u

16	Eur. Verz. B.- 't Kapiteintje, St.-Kathelijnestr. 30, Brussel	8 - 11 u
zo	EGMP Gent - Sp Gouverneurswoning, Buitenhof 35 Gent	9 - 12 u
17	EGMP ZW-Vlaand - Willem Tell - Brugsestr. 20, Kortrijk	13 - 16 u
	AEN Luik - Collège St-Servais - 104 rue St-Gilles, Luik	9 - 13 u
	Numismatica Wetthra - CC De Poort, Markt 27, Wetteren	9 - 12.30 u
	Go Collections - Centre Culturel - Rue Haute 1, Gosselies	8.30 - 12 u
di	N.K. Limburg - 't Pruske, Hoogbrugstraat 9, Maastricht	van 19.30u
19		
za	EGMP Antverpia - Rugehof, Frans Van Dijkstr, Deurne	12.30-16 u
23	Achter Olmen - T.I. St-Jansberg - Weerterstwg., Maaseik	13 -16 u
	Eur. Verz. B.- 't Kapiteintje, St.-Kathelijnestr. 30, Brussel	8 - 11 u
zo	EGMP Aalst - S.C. Immerzeel - R. Novarumlaan 4, Aalst	9 - 12.30 u
24	EGMP Tienen - 't Hoekske - Oude Leuvensestr 93, Tienen	9 - 12 u
	AEN La Louvière - M. du Peuple de Houdeng-Aimeries	8.30-11.30
	Wase Ruilclub - Den Hof - H. Heymanplein 7, St-Niklaas	9 - 12 u
za	Gent West MC - Centr. Reinaert, Reinaertstraat 28, Gent	13.30-17 u
30	Eur. Verz. B.- 't Kapiteintje, St.-Kathelijnestr. 30, Brussel	8 - 11 u
Veiling NUMIS.BE		
Naamsesteenweg 110, 3001 Heverlee-Leuven		

VAN
ECCEL
POEL

WIJNHANDEL & VERSMARKT

Lierseweg 20 2200 Herentals

www.vaneccelpoel.com

info@vaneccelpoel.com

014 212693

2012 Domaine Pujo, IGP Côtes de Gascogne 7.30 €

Witte wijnen uit de Gascogne zijn zonder meer een verrijking voor het wijnlandschap. Deze Pujo - Chardonnay-Sauvignon Blanc-Colombard - is daar een perfect voorbeeld van. De wijn heeft een zeer lichtgele kleur, een zeer uitnodigend elegant en fruitig boeket en een heerlijk volfruitige smaak.

2011 Caselle, IGT Sangiovese Toscana 7.15 €

Eén van de absolute tophuizen uit Brunello di Montalcino is Tenuta Caparzo. Zij staan bekend voor de meest impressionante liggingen van hun wijngaarden in de regio. Deze Sangiovese Toscana is een absolute, verleidelijke wijn: Donkerrode kleur, boeket van donker zoet zwart fruit en een heerlijke, zachte romige volfruitige smaak. Drink hem zo maar ook heerlijk bij een carpaccio, pasta en rood vlees.

vr 1 nov **9e Internationale Ruilbeurs** 8-15u
Zuidwest-Vlaanderen EGMP

C. C. Het Spoor - Eilandstraat 6, 8530 Harelbeke
urbain.hautekeete@skynet.be 0473-920506

za 2 nov **London Coin Fair** 9.30-15u
Holiday Inn - Bloomsbury, Coram Street WC1
www.coinfair.co.uk

**THE LONDON
COIN FAIR**

ma 11 nov **EGMP Tienen** 7.30-16u
45e Internationale Numismatische Beurs

Houtenveld - Sporthalstraat 12, 3300 Tienen
numismatica.tienen@gmail.com

za 23 nov **9. Numismata Frankfurt/Main** zo 24 nov
9.30-17u im Forum der Messe, Ludwig-Erhard-Anlage 1 9.30-15u

zaterdag 30 november **Veiling NUMIS.be**
Naamsesteenweg 110 3001 Heverlee - Leuven
www.numis.be info@numis.be 0486-868942

Jean ELSEN & ses Fils n.v.

ONZE EXPERTEN SCHATTEN GRATIS UW VERZAMELING EN BETERE
MUNTEN DIE WORDEN INGELEVERD VOOR ONZE VEILINGEN.
DE CATALOGUS WORDT IN HEEL DE WERELD VERSTUURD.
OP ONVERKOCHTE LOTEN ZIJN ER GEEN KOSTEN.

VEILING 119 7 DECEMBER 2013

Kelten, Grieken, Romeinen,
Byzantijnse en Oosterse munten.
Middelleeuwse en moderne munten.
Penningen en jetons.

Jean ELSEN & ses Fils n.v.
Tervurenlaan 65
B-1040 Brussel

Tel : +32-2-734.63.56
Fax : +32-2-735.77.78

info@elsen.eu
www.elsen.eu

► NUMIS ◀

Volgende veiling: **zaterdag 30 november 2013**

We accepteren nu uw betere verzamelobjecten
en volledige verzamelingen voor de komende veiling.

Contacteer ons nog vandaag!

NUMIS bvba

Naamsesteenweg 110 B-3001 Heverlee - België

www.numis.be
info@numis.be
+32 486 86 89 42